

ROCZNIK TOMISTYCZNY
12 (2023) 1

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 1

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 1

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Michał Zembrzuski, Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Arkady Rzegocki, Jerzy Nitychoruk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Marcin Trepczyński, Antoni B. Stępień, Marek Prokop, Tomasz Pawlikowski, Mikołaj Krasnodębski, Marcin Karas, Andrzej Jonkisz, Piotr Jaroszyński, Grzegorz Hołub, Paul J. Cornish, Imelda Chłodna-Błach, Marcin Bukała, Henryk Anzulewicz.

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Joanna Pyłat, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzuski (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Małgorzata Biegańska-Bartosiak

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2023

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

**Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno
www.sowadruk.pl

Spis treści

Od Redakcji (Michał Zembrzuski)	9
Miejsce filozofii w zespole nauk Z Antonim B. Stępnem rozmawia Artur Andrzejuk.....	11

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk Teologia Tomasza z Akwinu. Specyfika głównych zagadnień	17
Marcin Karas Middle Ages and Renaissance Reconciled in the Philosophical Thought of Nicolaus Copernicus.....	31
Izabella Andrzejuk Konstanty Michalski (1879-1947) and His Philosophy of History	47
Agnieszka Gonddek Tomaszowa koncepcja miłości w ujęciu ojca Feliksa Wojciecha Bednarskiego OP.....	63
Michał Zembrzuski Tomaszowe rozumienie wiary jako aktu intelektu i kwestia intelektualności treści wiary (<i>intellectus fidei</i>).....	87
Paweł Lesiński, Małgorzata Łuszczzyńska Dobro wspólne w refleksji św. Tomasza z Akwinu a społeczne związanie własności prywatnej w art. 14 ust. 2 niemieckiej ustawy zasadniczej.....	107
Magdalena Płotka Afektywna droga do Boga w ujęciu Bonawentury	127
Tomasz Ł. Stanowski Wątki tomistyczne w filozofii Józefa Gołuchowskiego	139
Izabella Andrzejuk Zagadnienie wychowania w antropologii Konstantego Michalskiego	159
Anton Adam Miejsce filozofii w teologii Wincentego Granata.....	171
Bożena Listkowska Etyka komunikacji w miłości. Studium przypadku bohaterów <i>Ciemnej nocy miłości</i> Mieczysława Gogacza	191
Marian Szymonik Filozofia jako nauka kontemplująca i wyjaśniająca byt – znaczenie tomizmu w wyjaśnianiu faktu religii.....	205
Tomasz Pawlikowski Identyfikacja pryncypiów i separacja metafizyczna w procesie poznania bytu jako bytu	233
Michał Ziółkowski Substancje oddzielone i postczłowiek. Próba konfrontacji myśli Akwinaty z doktryną współczesnego transhumanizmu	249
Artur Andrzejuk Thomistic Theory of Personal Relations	267

Edycje i tłumaczenia

Paweł Borkowski Encyklika <i>Rerum omnium perturbationem</i> Piusa XI – wstęp do przekładu.....	279
Ojciec święty Pius XI Encyklika <i>Rerum omnium perturbationem</i>	283

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold Sprawozdanie z działalności Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2022/2023	297
Michał Zembrzuski Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży 8 marca 2023	303
Tomasz Ł. Stanowski <i>Semper vivus</i> . Filozofia Józefa Gołuchowskiego z okresu wileńskiego w artykułach litewskiej badaczki Rūty Marij Vabalaitė	307
Karolina Sienkiewicz Filozofia w szkole: wczoraj, dziś, jutro. Recenzja: Agnieszka Gondek, <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej, Warszawa 2022</i>	319
Artur Andrzejuk Uwagi o bycie i istnieniu. Na marginesie przekładu książki Étienne Gilsona <i>Constantes philosophiques de l'être</i> . Recenzja: Étienne Gilson, <i>Filozoficzne stałe bytu</i> , tłum. M. Morek, Warszawa 2022.	325
Maciej Nowak Recenzja: Michał Chaberek, <i>Święty Tomasz z Akwinu a ewolucja</i> , Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2019	337
Konstanty Milancej Recenzja: Piotr Moskal, <i>Metafizyka dla studentów teologii</i> , Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2022	347
Jan Pociąg Recenzja: Marcin Karas, <i>Filozofia i kultura w czasach przełomu. Studia i materiały z badań historyzoficznych</i> , Kraków 2023	349

Polemiki i dyskusje

Peter A. Redpath Small Mistakes in the Beginning: Stanley L. Jaki: Arch-Defender of Christian Civilization of Freedom, and Somewhat Unwitting Obstacle to It?: An American/ Gilsonian Perspective	357
Nota o Autorach.....	365

Table of Contents

Editorial (Michał Zembrzuski).....	9
The place of philosophy among other sciences Artur Andrzejuk's interview with Antoni B. Stępień.....	11

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk Theology of Thomas Aquinas. Characteristics of Main Issues.....	17
Marcin Karas Middle Ages and Renaissance Reconciled in the Philosophical Thought of Nicolaus Copernicus.....	31
Izabella Andrzejuk Konstanty Michalski (1879-1947) and His Philosophy of History.....	47
Agnieszka Gondek Thomas's Concept of Love from the Perspective of Father Feliks Wojciech Bednarski OP.....	63
Michał Zembrzuski The Faith as an Act of the Intellect and the Issue of the Intellectuality of the Content of Faith (<i>intellectus fidei</i>) in Thomas Aquinas's Thought.....	87
Paweł Lesiński, Małgorzata Łuszczyńska The Thomas Aquinas's idea of common good in relation with private property's social obligation in the art. 14 p. 2 of German basic law.....	107
Magdalena Płotka The affective path to God according to Bonaventure.....	127
Tomasz Ł. Stanowski Thomistic threads in the philosophy of Joseph Goluchowski.....	139
Izabella Andrzejuk The problem of upbringing in anthropology of Konstanty Michalski.....	159
Anton Adam Place of Philosophy in Theology of Wincenty Granat.....	171
Bożena Listkowska The Ethics of Communication in Love. A Case Study of the Characters of Mieczysław Gogacz's <i>Dark Night of Love</i>	191
Marian Szymonik Philosophy as a science that contemplates and explains the ens – the importance of thomism in explaining the fact of religion.....	205
Tomasz Pawlikowski Identification of Principles and the Metaphysical Separation in the Cognition of Being.....	233
Michał Ziółkowski Separate Substances and the Post-Human. An Attempt to Confront Aquinas' Thought with the Doctrine of Contemporary Transhumanism.....	249
Artur Andrzejuk Thomistic Theory of Personal Relations.....	267

Editions and Translations

Paweł Borkowski Encyclical of Pius XI <i>Rerum omnium perturbationem</i> – introduction to translation.....	279
Holy Father Pius XI Encyclical <i>Rerum omnium perturbationem</i>	283

Reports and Reviews

Natalia Herold Report on the activities of the Scientific Thomistic Society in the academic year 2022/2023	297
Michał Zembrzuski Report from the Thomistic Symposium in Łomża on March 8, 2023	303
Tomasz Ł. Stanowski <i>Semper vivus</i> . The philosophy of Joseph Goluchowski from the Vilnius period in the articles of the Lithuanian researcher Rūta Marija Vabalaitė.....	307
Karolina Sienkiewicz Philosophy at school: yesterday, today, tomorrow Review: Agnieszka Gondek, <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej, Warszawa 2022</i>	319
Artur Andrzejuk Notes on being and existence. On the margin of the translation of Étienne Gilson's book <i>Constantes philosophiques de l'être</i> . Review: Étienne Gilson, <i>Filozoficzne stałe bytu</i> , trans. M. Morek, Warszawa 2022.....	325
Maciej Nowak Review: Michał Chaberek, <i>Święty Tomasz z Akwinu a ewolucja</i> , Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2019	337
Konstanty Milancej Review: Piotr Moskal, <i>Metafizyka dla studentów teologii</i> , Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2022	347
Jan Pociąg Review: Marcin Karas, <i>Filozofia i kultura w czasach przełomu. Studia i materiały z badań historyzoficznych, Kraków 2023</i>	349

Controversy and discussions

Peter A. Redpath Small Mistakes in the Beginning: Stanley L. Jaki: Arch-Defender of Christian Civilization of Freedom, and Somewhat Unwitting Obstacle to It?: An American/ Gilsonian Perspective	357
Note about authors.....	365

Semper vivus.

Filozofia Józefa Gołuchowskiego z okresu wileńskiego w artykułach litewskiej badaczki Rūty Marij Vabalaitė

Słowa kluczowe: Rūta Marija Vabalaitė, Józef Gołuchowski, filozofia na Uniwersytecie Wileńskim, romantyzm, jednostka, społeczeństwo, idealizm

Wstęp

Józef Gołuchowski, chociaż określany jest ojcem polskiego konserwatyzmu¹, jednym z pierwszych schellingianistów w Polsce² i prekursorem polskiej filozofii romantycznej³ (tudzież preromantyzmem⁴) czy wreszcie jednym z twórców polskiej filozofii narodowej⁵, to jednak w piśmiennictwie polskim nie jest autorem popularnym. Można się domyślać, że nie jest inaczej na płaszczyźnie międzynarodowej. Poza bowiem nieuzasadnionymi zarzutami względem

---

Mgr Tomasz Łukasz Stanowski – doktorant na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

¹ Por. M. Menz, *Z dziejów polskiego konserwatyzmu. Od Józefa Kalasantego Szaniawskiego do krakowskich stańczyków*, „Galicja. Studia i materiały” 7 (2021), s. 220 i 222; por. J. Kloczkowski, *Tradycje polskiego konserwatyzmu*, Bruksela 2018, s. 21, 32 i 42.

² Por. A. Walicki (red.), *Zarys dziejów filozofii polskiej 1815-1918*, Warszawa 1983, s. 141; por. A. Walicki, *Filozofia polskiego romantyzmu*, Kraków 2009, s. 18.

³ W. Wąsik, *Historia filozofii polskiej II*, Warszawa 1966, s. 154.

⁴ J. Skoczyński, J. Woleński, *Historia filozofii polskiej*, Kraków 2010, s. 248.

⁵ Por. B. Gawecki, *O filozofię narodową*, w: *Szkice filozoficzne*, Warszawa 1935, s. 113-114; T. Knapik, *Kilka uwag na temat polskiej filozofii narodowej*, „Idea – Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych” t. XXV (2013), s. 176; Por. R. Wójtowicz, *Filozofia i naród. O istocie romantyzmu Józefa W. Gołuchowskiego*, „Galicja. Studia i materiały” 2 (2016), s. 30.

domniemanego⁶ antysemityzmu⁷ Gołuchowskiego, bądź angielskimi tekstami o nim polskiej autorki Katarzyny Filutowskiej⁸, i tutaj bliski jest on nieobecności absolutnej. W związku z powyższym za wielką zasługę należy poczytać prace badawcze i publikacje Rūty Marij Vabalaitė.

Celem niniejszego artykułu recenzyjnego będzie więc przedstawienie filozofii Józefa Gołuchowskiego w perspektywie, jaka ujawnia się w artykułach tej wileńskiej badaczki, a także poddanie ich życzliwej krytyce, wynikającej z innego rozumienia jego systemu filozoficznego.

I. Rūta Marija Vabalaitė i historia filozofii litewskiej

Wileńska historyczka filozofii napisała co najmniej siedem artykułów⁹ i jeden rozdział w monografii¹⁰, poświęconej myśli filozofa z Garbacza. Nawet z polskiej perspektywy – gdzie należy

zauważyć, że faktycznie znaczenie jego filozofii w wyżej ujętych problemach było istotne – jest to dużo. Co ciekawe Vabalaitė badała także myśl innych Polaków wykładających na Uniwersytecie

⁶ Tezę tę, jak sądzę, udało mi się obalić już na początku roku 2021, kiedy obroniłem pracę *Totalitaryzm-nazizm-Holokaust*, wieńczącą studia podyplomowe, realizowaną we współpracy Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau z Uniwersytetem Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej, rok później opublikowaną w dwóch artykułach T. Stanowski, *Gołuchowski antysemity? Naród wybrany w konserwatywno-romantycznej myśli politycznej filozofa z Garbacza (cz. 1)*, w: M. Bogusz (red.), *Alfa i omega*, t. V, Słupsk 2022; T. Stanowski, *Gołuchowski antysemity? Naród wybrany w konserwatywno-romantycznej myśli politycznej filozofa z Garbacza (cz. 2)*, w: M. Bogusz (red.), *Alfa i omega*, t. V, Słupsk 2022.

⁷ Por. M. Brechtken, *„Madagascar für die Juden“: Antisemitische Idee und politische Praxis 1885–1945*, Monachium 1998, s. 18–19; por. M. Wodziński, *Reforma i wykluczenie. Wizje reformy społeczności żydowskiej u schyłku polskiego oświecenia*, „Pamiętnik Literacki” t. Z. (2010) 4, s. 19.

⁸ Por. K. Filutowska, *German philosophy in Vilnius in the years 1803–1832 and the origins of Polish Romanticism*, „Studies in East European Thought” 72 (2020) 1; por. K. Filutowska, *The reception of Hegel in Józef Gołuchowski’s thought*, „Studies in East European Thought” 75 (2022) 1.

⁹ R.M. Vabalaitė, *Moralės filosofijos ypatybės Juozapo Goluchovskio „Konkursiniame tractate”* [The Aspects of Moral Philosophy in the „Competitive Tractate” of Józef Gołuchowski], „Logos (Vilnius)” 73 (2012); R.M. Vabalaitė, *The Reception of German Philosophy in the Tractate of Józef Gołuchowski*, „Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai [Social sciences studies: research papers]” 4 (2012) 1; R.M. Vabalaitė, *Formation of the romantic world outlook of the thinkers related to historical Lithuania and Vilnius University*, „Saerťašoris simpoziumai [Contemporary issues of literary criticism]” 11 (2017); R.M. Vabalaitė, *Mirstymo reikšmės interpretacija pirmajame Juozapo Goluchovskio traktate* [Interpretation of the Significance of Thinking in the First Tractate by Józef Gołuchowski], „Logos (Vilnius)” 90 (2017); R.M. Vabalaitė, *Filosofijos paskirties samprata Juozapo Goluchovskio traktatuose* [The Concept of the Purpose of Philosophy in the Tractates of Józef Gołuchowski], „Logos (Vilnius)” 106 (2021); R.M. Vabalaitė, *Idėjų prasmė Juozapo Goluchovskio traktatuose* [The meaning of Ideas in the Tractates of Józef Gołuchowski], „Logos (Vilnius)” 112 (2022); R.M. Vabalaitė, *Pirmieji Juozapo Goluchovskio traktatai Vakarų filosofijos kontekste* [The First Józef Gołuchowski’s Tractates in the Context of Western Philosophy], „Logos (Vilnius)” 115 (2023).

¹⁰ R.M. Vabalaitė, *Romantinės filosofijos bruožai Juozapo Vaitiekaus Goluchovskio konkursiniame tractate*, w: *Apđvioletos ir romantizmo kryžkelėse: filosofijos kryptys ir kontroversijos Lietuvoje XVIII a. pabaigoje – pirmoje XIX a. pusėje*, Wilno 2008.

Wileńskim, jak m.in. Anioł Dowgird¹¹ czy Jan Śniadecki¹². Poza nią – ale jak się wydaje nie w takiej skali – na Litwie o filozofii Gołuchowskiego wspominali chociażby: przede wszystkim uznany litewski historyk filozofii Romanas Plečkaitis, ale też Kristina Rickevičiūtė czy Dalius Viliūnas¹³, co z jednej strony jest głosem ważnym, jednak żadną miarą nie sprawia, że można mówić o jego wielkiej popularności na Litwie. Prowokacyjny tytuł *wiecznie żywy* będzie odnosił się paralelnie do filozofii Gołuchowskiego względem tego w jaki sposób pisał on o idei narodu „zdolny do polotu tragicznego zginąć nie może; jego życie tli nawet pod popiołem”¹⁴. Podobnie i myśl garbaczyka¹⁵ w mojej ocenie wyjątkowa, zapewne nie zostanie zapomniana, bo zawsze znajdzie się kilku komentatorów jego prac. Jego filozofia zanurzona w życiu jednostkowym, społecznym i politycznym, wydaje się bowiem zawsze aktualnym tematem, a jej terapeutyczne znaczenie będzie wciąż służyło pomocą.

W niniejszej pracy chciałbym przedstawić dwie stosunkowo aktualne prace Vabalaitė, pochodzące z wydawanego

od 2003 roku wileńskiego czasopisma: „Logos (A Journal, of Religion, Philosophy Comparative Cultural Studies and Art)”. Teksty, które chciałbym omówić to: *Pojęcie celu filozofii w rozprawach Józefa Gołuchowskiego* (2021)¹⁶ oraz *Znaczenie idei w rozprawach Józefa Gołuchowskiego* (2022)¹⁷. Jestem zdania, że te wydawane po sobie rok po roku prace dużo mogą wnieść do dyskusji nad myślą Gołuchowskiego i przedstawić perspektywę autorki na ten temat. Wybór tych prac zdaje się uzasadniać sama Vabalaitė, która we wstępie do *Pojęcia celu...* pisze, iż w ostatniej dekadzie publikowała w tym czasopiśmie artykuły na temat znaczenia moralności i sensu myślenia w pracach Gołuchowskiego. Dalsze badania i publikacje w tym czasopiśmie traktuje jednak jako nowy cykl, gdzie planuje poddać analizie kwestie związane z romantyzmem we *wczesnych* pracach garbaczyka¹⁸. Tutaj zaznaczyć należy, że w 2023 roku wyszedł także kolejny artykuł z cyklu *Pierwsze rozprawy Józefa Gołuchowskiego w kontekście filozofii zachodniej* (2023)¹⁹. Ponieważ jednak w każdym z następujących po sobie tekstów autorka coraz

¹¹ R.M. Vabalaitė, *Angelo Daugirdo grožio ir meno filosofija [Anioł Dowgird's philosophy of beauty and art]*, „Logos (Vilnius)” 96 (2018).

¹² R.M. Vabalaitė, *Jan Śniadecki's Philosophical Interpretations of the Concepts Explaining Beauty and Art*, „Sententiae” 39 (2020) 1.

¹³ Prace R. Plečkaitis i D. Viliūnas, to duże nierzadko opracowania historyczne, gdzie Gołuchowski jest jednym z wielu badanych zagadnień. Wymieniona badaczka opublikowała z kolei m.in. artykuł: K. Rickevičiūtė, *Gołuchovskio veikla Vilniaus universitete*, „Problemos” 9 (1972).

¹⁴ J.W. Gołuchowski, *Filozofia i życie*, Warszawa 1903, s. 126.

¹⁵ Podążając za praktyką historyków filozofii, którzy św. Tomasza z Akwinu nazywają Akwinatą, czy Arystotelesa Stagirytą, nazywam Gołuchowskiego Garbaczykiem (to znaczy filozofem z Garbacza), ale stosuję pisownię małą literą, aby nie budzić skojarzeń z osobami, które mają takie nazwisko.

¹⁶ R.M. Vabalaitė, *Filosofijos paskirties samprata Juozapo Gołuchovskio traktatuose...*

¹⁷ R.M. Vabalaitė, *Idėjų prasmė Juozapo Gołuchovskio traktatuose...*

¹⁸ R.M. Vabalaitė, *Filosofijos paskirties samprata Juozapo Gołuchovskio traktatuose...*, s. 21-22.

¹⁹ R.M. Vabalaitė, *Pirmieji Juozapo Gołuchovskio traktatai Vakari filozofijos kontekste...*

bardziej wprost odnosi się do kierunku filozofii społeczno-politycznej w analizie systemu Gołuchowskiego, przeto praca ta wymaga dłuższego opracowania ze względu na dwa problemy. Po pierwsze w tekście tym Vabalaitė jest zdania, iż istnieje fundamentalna różnica koncepcji państw idealnych Platona i Gołuchowskiego, co jest stwierdzeniem zupełnie nieprawdziwym, o czym pisałem w swojej pracy doktorskiej, co oparłem na uważanym za zagubiony rękopiśmie pracy *Eorum qua Platonis Reipublica vulgo objiciuntur refutatio*, za którą Gołuchowski otrzymał doktorat „po odbytych *summa cum laude* egzami-

nie”²⁰, a który to rękopis dzięki pomocy archiwistów z Uniwersytetu w Heidelbergu: Jensowi Starick i Sophie Weiss udało mi się otrzymać w formie skanów, a dzięki prof. Marcinowi Karasowi odczytać i przetłumaczyć, a który to wprost odnosił się do idei państwa Platona. Po drugie autorka zestawia filozofię społeczno-polityczną Gołuchowskiego z myślą Niccolò Machiavellego, Thomasa Hobbesa, Jean-Jacquesa Rousseau i Johna Stuarta Milla, co jest niewątpliwie propozycją ciekawą, jednakże wymagającą znacznie obszerniejszej odpowiedzi.

2. Pojęcie celu filozofii w rozprawach Józefa Gołuchowskiego (2021)

Swoje rozważania Vabalaitė rozpoczęła od twierdzenia, iż badacze myśli Gołuchowskiego znają trzy traktaty, które garbaczyk napisał przed objęciem stanowiska profesora na Uniwersytecie Wileńskim. Wymienia tutaj litewskie tłumaczenia tytułów: *Ansi-cht des Einflusses der Mathematik auf die*

Bildung des Menschen (1816)²¹, rękopis pracy wysłanej przez Gołuchowskiego na wileński konkurs o stanowisko profesorskie²² a także jego *Die Philosophie in ihrem Verhältnisse zum Leben ganzer Völker und einzelner Menschen*²³. Powołując się na wymienianych przeze mnie badaczy, Daliusa Viliūnasa i Romanasa

²⁰ S. Wasylewski, *Recenzja: Józef Bieliński: Józef Gołuchowski. (Pierwszy pobyt w Warszawie. Pierwsza profesura)*. „Biblioteka warszawska”, listopad 1905 (Tom IV. str. 281-305), „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” t. 5 (1906) 1/4, s. 249.

²¹ W Polsce praca została przetłumaczona przez Maurycego Mochnackiego i opublikowana w *Dzienniku Warszawskim* pod tytułem: *O wpływie matematyki na wykształcenie człowieka*. Zob. J.W. Gołuchowski, *O wpływie matematyki na wykształcenie człowieka*, „Dziennik Warszawski” t. 2 (1825) 5.

²² W Polsce opracował je i opublikował w *Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej* Tadeusz Kozanecki. Zob. J. Gołuchowski, *Rozprawa Konkursowa 1821*, „Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej” t. 8 (1962). Fragmenty tej pracy wcześniej publikowano we fragmentach w „Noworoczniku Literackim” z 1843 roku pod tytułami: *Idea życia: wyjątek z rozprawy konkursowej* oraz *Czem nie jest i czym jest filozofia: wyjątek z rozprawy konkursowej*. Zob. J.W. Gołuchowski, *Idea życia: wyjątek z rozprawy konkursowej*, „Noworocznik Literacki” (1843); J.W. Gołuchowski, *Czem nie jest i czym jest filozofia: wyjątek z rozprawy konkursowej*, „Noworocznik Literacki” (1843).

²³ J.W. Gołuchowski, *Die Philosophie in ihrem Verhältnisse zum Leben ganzer Völker und einzelner Menschen*, Erlangen 1822.

Plečkaitisa, dowodzi – słusznie zresztą – że zwłaszcza praca poświęcona Schellingowi (*Die Philosophie...*) była ważnym wydarzeniem dla obszarów dawnej Republiki Obojga Narodów, czego ma dowodzić także fakt opublikowania przekładu tej pracy w *Filosofija Vilniaus universitete 1579–1832*²⁴. W swym pierwszym w tej nowej serii artykule autorka ukazuje to, o czym pisze Gołuchowski głównie w *Filozofii i życiu*²⁵. O ile bez chwili wahania zgodzić się muszę z badaczką, iż – jak sądzi – myśl Gołuchowskiego jest wciąż aktualna, zwłaszcza w kontekście wychowania i postrzegania rzeczywistości²⁶ to chciałbym wyjaśnić w tym miejscu dwie rzeczy.

Dzięki pracy polskiego historyka filozofii Maurycego Straszewskiego, który sugerując się listem Gołuchowskiego do Bandtkiego z 1821 roku, ustalił i ogłosił już w 1912 roku, iż Gołuchowski na przełomie lat 1816–1817 opublikował w wiedeńskim czasopiśmie *Der Wanderer* szereg artykułów. Publikacji było łącznie 8 podzielonych tak, iż wyszły w 19 częściach. Z perspektywy badaczki, która pisze o tzw. okresie wczesnym, a pomija już z tego okresu fascynację Gołuchowskiego matema-

tyką, a myśląc tylko o filozofii (co garbaczka by oburzyło, gdyż zarówno od życia, jak i nauki filozofii oderwać nie sposób), należałoby poddać analizie co najmniej jeszcze trzy z nich. Wprawdzie nie są to traktaty, jak chce autorka, ale odnoszą się wprost do zagadnień, które porusza, a mowa tu oczywiście o *An die Lobredner voriger Zeiten*²⁷, gdzie pisze o relacji pomiędzy przeszłością a teraźniejszością, *Gemeingeist*²⁸, który wprost dotyka ducha wspólnoty i *Welche ist die beste Erziehung?*²⁹ odnośnie do samodzielności dziecka, która konieczna jest do przygotowania go do dorosłości (ma to też głębsze znaczenie w kontekście tego, jak u Gołuchowskiego można rozumieć dorosłość, a także w związku z tym, iż w kolejnych swoich pracach uważa on, że w społeczeństwie rozróżnić można gigantów ducha). Nie będę do tego zagadnienia już wracał, ale nie zgadzam się zdecydowanie też z tym, że w kontekście systemu filozoficznego Gołuchowskiego można mówić o okresach. Jego myśl jest tak spójna i oparta na stałych fundamentach, że rozwija się tylko w kontekście uszczegóławiania poszczególnych zagadnień. Czy to jego prace młodzieńcze, czy te pisane

²⁴ R.M. Vabalaitė, *Filosofijos paskirties samprata Juozapo Goluchovskio traktatuose...*, s. 22.

²⁵ Henryk Struve w słowach *Od Redaktora* pochwalił polskiego tłumacza tej pracy, Piotra Chmielowskiego, za taki skrócony przekład tytułu pisząc: „Tytuł tej pracy brzmi: *Die Philosophie in ihrem Verhältnisse zum Leben ganzer Völker und einzelner Menschen.*—(Stosunek filozofii do życia całych narodów i poszczególnych jednostek). Dla dobitnego określenia treści tego traktatu, tłumacz słusznie sprowadził ten napis do dwóch głównych jego współczynników, jakimi są: Filozofia i życie”. H. Struve, *Od Redaktora „Biblioteki filozoficznej” w: Filozofia i życie*, Warszawa 1903, s. III.

²⁶ R.M. Vabalaitė, *Filosofijos paskirties samprata Juozapo Goluchovskio traktatuose...*, s. 22.

²⁷ J. Gołuchowski, *An die Lobredner voriger Zeiten*, „Der Wanderer auf das Jahr 1816” t. I (1816) 34.

²⁸ J. Gołuchowski, *Gemeingeist*, „Der Wanderer auf das Jahr 1816” t. I (1816) 75.

²⁹ J. Gołuchowski, *Welche ist die beste Erziehung? I*, „Der Wanderer auf das Jahr 1817” t. I (1817) 55; J. Gołuchowski, *Welche ist die beste Erziehung? II*, „Der Wanderer auf das Jahr 1817.” t. I (1817) 56; J. Gołuchowski, *Welche ist die beste Erziehung? III*, „Der Wanderer auf das Jahr 1817” t. I (1817) 57.

pod koniec życia, to będą wciąż jedne i te same idee, ale rozbudowywane pod wpływem rozmyślań, kontaktów filozoficznych i wiary³⁰.

Za wartościowe w pracy Vabalaitė *Pojęcie celu...* uznać jednak należy odróżnienie inspiracji Gołuchowskiego myślą Schellinga od epigoństwa tego pierwszego. Trafnie bowiem uważa ona, że *Die Philosophie...* napisane są zupełnie w innym duchu, a badaczka także słusznie zauważa nazbyt wielkie uproszczenie krytyki Gołuchowskiego stronnictw filozoficznych i polemik, przyjmując tylko (bardziej jako wybieg retoryczny aniżeli realną postawę) perspektywę osoby niezaangażowanej filozoficznie³¹. Trafne jest to o tyle, że według Gołuchowskiego, jak doda jakiś czas później, myślenie filozoficzne *sensu stricto* możliwe jest tylko w sytuacji tworzenia własnej filozofii³².

Także w dalszej części swojego artykułu autorka niezwykle trafnie przedstawia sens myśli Gołuchowskiego: rekonstruuje jego stanowisko względem matematyki, jak i to w czym – z perspektywy postrzegania świata – różni się ona w pewnym stopniu od filozofii. Zauważyć też należy, iż głównym celem Vabalaitė jest analiza romantyczności garbaczyka, w czym postrzegać będzie większą głębie w doświadczaniu życia. Ta głębia jest konieczna by dostrzec

clou jego myśli: jedność organiczną³³. Te wnioski zestawia autorka z ideami, które wyłaniają się z pracy konkursowej i dostrzega także perspektywę wieczności, która widoczna jest *de facto* w obydwu pracach – raz wyrażana mocniej, raz słabiej – cechuje zdaniem Gołuchowskiego, wartościową filozofię³⁴. Ta perspektywa wieczności nie jest problemem filozofii, a jej zaletą. Ma ona bowiem znaczenie eschatologiczne, ale także przestrzenne: to jest oddalenie, które pozwala dojrzeć jedność rzeczy nawet w pozornie nieprzystających do siebie naukach czy specjalnościach. Nie dość, że filozofia ma pośredniczyć pomiędzy religią a naukami (przyrodniczymi), to także ona sama bliska jest myśleniu *quasi* religijnemu, jak Vabalaitė pisze wprost: „filozof stwierdza, że w zasadzie religia to spokój ducha w Bogu, a filozofia to poszukiwanie boskości we wszystkim, co istnieje”³⁵.

Co ciekawe autorka wciąż dopatruje się w myśli Gołuchowskiego nawiązań do współczesności, gdzie odnajduje analogię do współczesnych ataków wymierzanych w filozofię zarówno z perspektywy ludzi niewykształconych, jak i naukowców. Dla pierwszych bowiem jest zbyt skomplikowana, natomiast dla drugich liczyć się ma głównie wymiar praktyczny uprawianych specjalności. W tym to także objawia się m.in. owo

³⁰ W miejscu tym pozwolę sobie dodać, iż dużo miejsca w swojej pracy doktorskiej poświęciłem właśnie dowiedzeniu nieokresowości myśli Gołuchowskiego, jego systemowości i temu, że należy szukać wątków filozoficznych w dziełach, które na pierwszy rzut oka nie wydają się filozoficzne.

³¹ R.M. Vabalaitė, *Filosofijos paskirties samprata Juozapo Goluchovskio traktatuose...*, s. 22-23.

³² Tamże, s. 24.

³³ Tamże, s. 23.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tłum. własne: tamże, s. 23-24.

niezrozumienie celu filozofii w myśli Gołuchowskiego, ponieważ jej praktyczność nie ma się opierać na powierzchowności życia codziennego. Vabalaitė wykaże dwa, jej zdaniem, istotne aspekty związane z użytecznością filozofii: konieczność różnorodności w szczęśliwym społeczeństwie, przez co rozumie także funkcjonowanie w jego ramach

osób wrażliwych na wiedzę, w tym filozoficzną, dla których jej zdobywanie jest celem samym w sobie. Po drugie, filozofia jako ta, która umożliwia widzenie całości, poszerza zarówno jednostkowe jak i społeczne horyzonty, przez co wzbogacone zostaje życie wspólnotowe: szerszy kontekst pozwala dostrzec wspólne interesy³⁶.

3. Znaczenie idei w rozprawach Józefa Gołuchowskiego (2022)

W tym artykule autorka rozwija swoje rozumienie myśli wileńskiego profesora, starając się zrozumieć wizję rzeczywistości, a także możliwości doń dotarcia. By to skutecznie, rozwinięte wątki nieporuszane we wcześniejszym opracowaniu, tj. pojęcia idei, co ułatwi autorce dotarcie do wątku epistemologicznego w filozofii Gołuchowskiego, a także umożliwi zrozumienie podstaw metafizyki, które będą konieczne do możliwego myślenia o filozofii politycznej garbaczyka: państwa sprawiedliwego. I należy przyznać, że badaczka niezwykle klarownie i całościowo – względem wybranych przez siebie tekstów źródłowych – analizuje problemy ujęte w początkowych wersach swego opracowania. Na podstawie pracy konkursowej doskonale rysuje przed czytelnikiem Gołuchowskiego rozumienia idei w kontekście metafizycznym. W takim ujęciu odnosić się bowiem garbaczyk będzie do *rzeczy wyższych*, jak ludzka dusza, wszechświat czy Bóg. Natomiast w kontekście epistemologicznym jako idee rozumieć będzie on

obrazy tworzone przez umysł, tj. będą miały one charakter regulacyjny w procesie poznawczym³⁷.

Vabalaitė doskonale zauważa też różnicę charakteru między pracą konkursową a *Die Philosophie...*, co nie było aż tak zaakcentowane we wcześniejszej pracy, a w moim rozumieniu jego filozofii wiązało się wprost z wycuciem przez Gołuchowskiego potrzeb czytelnika i jest charakterystyczne dla wszystkich jego tekstów – zwłaszcza późniejszych o charakterze społeczno-politycznym.

Autorka zauważa brak tłumaczenia pojęć w tej pracy, a także ich nieostre użycie – w mojej ocenie mylnie, acz też dające się zapewne tak interpretować – za wynik powiązania go z enigmatycznym charakterem filozofii Schellinga w kontekście tzw. idei absolutnych, co twórczo rozwinięte w nawiązaniu do pracy tegoż *Bruno oder über das göttliche und natürliche Prinzip der Dinge* z 1802 roku. W miejscu tym doszukać się można intuicji jakoby w *Brunie...* badaczka dostrzegała zaczątek filozofii tożsamości,

³⁶ Tamże, s. 24-25.

³⁷ R.M. Vabalaitė, *Idėjų prasmė Juozapo Goluchovskio traktatuose...*, s. 37.

kiedy o jej dojrzałej formie możemy już mówić przecież w tekście: *System der transcendentalen Idealismus* (1800) wyjaśnionym jeszcze w *Darstellung meines Systems der Philosophie* (1801). Nie jestem też zgodny z Vabalaitė co do tego, iż charakter idei będzie miał u Schellinga wyraz bardziej artystyczny aniżeli konkretny. W mojej ocenie wiąże się to tylko i wyłącznie z tym, że nie jestem zdania, iż filozofię Schellinga należy traktować jako irracjonalną, a raczej aracionalną, tj. nie taką wbrew logice, a jako jej inne, równoległe do klasycznie racjonalnego, rozumienie. Nie zmienia to faktu, że autorka przytacza – przy pierwszym kontakcie – argumentację (z mojej perspektywy na pozór) rozbudowaną i sensowną, wzbogaconą o próby wykazania sprzeczności w ramach systemu Schellinga, posiłkując się *Vorlesungen über die Methode des akademischen Studiums* (1803)³⁸.

Po wynikających z wyżej wymienionych założeń i stosunkowo szczegółowej analizie autorka stara się przedstawić drugą linię argumentacyjną, mającą obalić rozumienie przez Gołuchowskiego terminu „idea” wprost za Schellingiem. To, co należy docenić w tym opracowaniu, to nie pominięcie zagadnienia często pomijanego, tj. myśli politycznej w filozofii Schellinga³⁹. Ciekawie w Polsce opisała ją m.in. Katarzyna

Filutowska w dwuczęściowej pracy *Problem filozofii politycznej w myśli F. W. J. Schellinga*⁴⁰. Tutaj dodać można, iż zagadnienie to poruszane przez Vabalaitė z perspektywy wolności obywatelskiej, relacji między rządzącymi i rządzonymi, zagadnieniem egoizmu i interesu wspólnego zyskałoby, gdyby posłużyła się w swych rozważaniach sugerowaną wyżej przeze mnie młodzieńczą pracą Gołuchowskiego *Gemeingeist*⁴¹. Dostrzeżenie większej zbieżności z myślą Schellinga byłoby też prostsze, gdyby autorka nie trwała w przekonaniu o *wczesnej* filozofii garbaczyka a zgodziła się uznać jego filozofię za system, który w zasadniczych tezach był spójny od początku namysłu filozoficznego Gołuchowskiego.

Brak powyższego wpłynie na takie myślenie autorki o relacji między państwem narodowym a tzw. państwem uniwersalnym, na problem prawa czy traktowanie w ogóle pomysłu Gołuchowskiego jako wizji, kiedy po analizie prac społecznych można dostrzec zupełnie inny charakter jego filozofii⁴². Co ważne, Vabalaitė w artykule jednak trafnie odczytuje nawiązania do Rzeczypospolitej Platona, kiedy pisze o kompetencjach ludzi mających rządzić, a mianowicie o ich usposobieniu moralnym czy intelektualnym⁴³. Nawiązanie do recepty Kanta⁴⁴, chociaż

³⁸ Tamże, s. 37-38.

³⁹ Tamże, s. 39.

⁴⁰ Por. K. Filutowska, *Problem filozofii politycznej w myśli F. W. J. Schellinga - część 1*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 19 (2010) 1 (73); por. K. Filutowska, *Problem filozofii politycznej w myśli F. W. J. Schellinga - część 2*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 19 (2010) 2 (74).

⁴¹ J. Gołuchowski, *Gemeingeist*...

⁴² R.M. Vabalaitė, *Idėjų prasmė Juozapo Goluchovskio traktatuose...*, s. 39-40.

⁴³ Tamże, s. 40.

⁴⁴ Tamże.

stylizowane tylko na wtręt erudycyjny, który proponuje autorka, chociaż z pewnej perspektywy może i słuszny, daleki jest od filozoficznej szkoły Gołuchowskiego i niewątpliwie nie spodobałoby się mu jako temu, który zdecydowanie krytykował kantyzm jako taki w całej jego rozciągłości, chociaż pewnych rzeczy zdawał się nie do końca rozumieć – o czym obszernie pisał m.in. Jan Ryszard Błachnio⁴⁵.

We wnioskach końcowych – co jest ciekawe – autorka jest jednak mniej rewolucyjna w swoich postulatach i dochodzi do wniosku, że rozumienie idei

w filozofii Gołuchowskiego jest *de facto* inspirowane i, jak ja bym to rozumiał, twórczo rozwijane względem myśli Schellinga. Za wartościowe w tym miejscu uważam to podkreślenie przez Vabalaitė aspektów mentalnych w systemie garbaczyka⁴⁶, które są moim zdaniem fundamentem tzw. *życia* zaangażowanego, tj. skupienia się na twórczym i świadomym jego charakterze, który przy odpowiednich predyspozycjach może doprowadzić do dojrzałości moralnej i intelektualnej w postaci, jaką przejawiają giganci ducha.

Podsumowanie

W artykule tym moim celem było przedstawienie stanowiska Vabalaitė względem kilku aspektów myśli Gołuchowskiego. Różnica w odczytaniu niektórych zagadnień zmusiła mnie do poddania tych problemów życzliwej krytyce, która w moim rozumieniu może stać się przyczynkiem do dyskusji nad tymi żywymi i aktualnymi kwestiami, które odnaleźć można w twórczości wileńskiego profesora. Artykuł ten miał też cel ukryty, o którym nie wspominałem wcześniej, a mianowicie promocję zarówno myśli Gołuchowskiego, jak i litewskiej badaczki na gruncie pol-

skim, która od wielu lat twórczo bada myśl mniej znanych polskich filozofów z XIX wieku, a której badania uważam za wartościowe i owocne. Jestem zdania, że wciąż nie odkryto pełni znaczenia myśli Gołuchowskiego i wciąż wiele aspektów jego systemu wymaga komentarza. Biorąc pod uwagę, jak wielkie znaczenie dla umysłowości polskiej miał Uniwersytet Wileński w XIX w., badania takie, jak Vabalaitė, mogą bądź rzucić nowe światło na omawiane treści, bądź pobudzić do dyskusji nad problemami, które nierzadko tylko pozornie wydają się zbadane.

⁴⁵ Por. J.R. Błachnio, *Idealizm niemiecki i filozofia narodowa w polskiej myśli chrześcijańskiej lat 1831–1863*, Bydgoszcz 1994.

⁴⁶ R.M. Vabalaitė, *Idėjų prasmė Juozapo Goluchovskio traktatuose...*, s. 41.

Bibliografia

1. Błachnio J.R., *Idealizm niemiecki i filozofia narodowa w polskiej myśli chrześcijańskiej lat 1831–1863*, Bydgoszcz 1994.
2. Brechtken M., „Madagaskar für die Juden”: *Antisemitische Idee und politische Praxis 1885–1945*, Monachium 1998.
3. Filutowska K., *German philosophy in Vilnius in the years 1803–1832 and the origins of Polish Romanticism*, „Studies in East European Thought” 72 (2020) 1.
4. Filutowska K., *Problem filozofii politycznej w myśli F. W. J. Schellinga – część 1*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 19 (2010) 1 (73).
5. Filutowska K., *Problem filozofii politycznej w myśli F. W. J. Schellinga – część 2*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 19 (2010) 2 (74).
6. Filutowska K., *The reception of Hegel in Józef Gołuchowski’s thought*, „Studies in East European Thought” 75 (2022) 1.
7. Gawecki B., *O filozofię narodową*, w: *Szkice filozoficzne*, Warszawa 1935.
8. Gołuchowski J., *An die Lobredner voriger Zeiten*, „Der Wanderer auf das Jahr 1816.” t. I nr 34 (1816).
9. Gołuchowski J., *Czem nie jest i czem jest filozofia: wyjątek z rozprawy konkursowej*, „Noworocznik Literacki” (1843).
10. Gołuchowski J., *Die Philosophie in ihrem Verhältnisse zum Leben ganzer Völker und einzelner Menschen*, Erlangen 1822.
11. Gołuchowski J., *Filozofia i życie*, Warszawa 1903.
12. Gołuchowski J., *Gemeingeist*, „Der Wanderer auf das Jahr 1816” t. I (1816) 75.
13. Gołuchowski J., *Idea życia: wyjątek z rozprawy konkursowej*, „Noworocznik Literacki” (1843).
14. Gołuchowski J., *O wpływie matematyki na wykształcenie człowieka*, „Dziennik Warszawski” 2 (1825) 5.
15. Gołuchowski J., *Rozprawa Konkursowa 1821*, „Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej” 8 (1962).
16. Gołuchowski J., *Welche ist die beste Erziehung?* I-III, „Der Wanderer auf das Jahr 1817” t. I (1817) 55-57.
17. Kloczkowski J., *Tradycje polskiego konserwatyzmu*, Bruksela 2018.
18. Knapik T., *Kilka uwag na temat polskiej filozofii narodowej*, „Idea – Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych” t. XXV (2013).
19. Menz M., *Z dziejów polskiego konserwatyzmu. Od Józefa Kalasantego Szaniawskiego do krakowskich stańczyków*, „Galicja. Studia i materiały” 7 (2021).
20. Rickevičiūtė K., *Gołuchowskio veikla Vilniaus universitete*, „Problemos” 9 (1972).
21. Skoczyński J., Woleński J., *Historia filozofii polskiej*, Kraków 2010.
22. Stanowski T., *Gołuchowski antysemitą? Naród wybrany w konserwatywno-romantycznej myśli politycznej filozofa z Garbacza* (cz. 1-2), w: M. Bogusz (red.), *Alfa i omega*, t. V, Słupsk 2022.

23. Struve H., *Od Redaktora „Biblioteki filozoficznej”*, w: *Filozofia i życie*, Warszawa 1903.
24. Vabalaitė R.M., *Angelo Daugirdo grožio ir meno filosofija [Aniol Dowgird's philosophy of beauty and art]*, „Logos (Vilnius)” 96 (2018).
25. Vabalaitė R.M., *Filosofijos paskirties samprata Juozapo Goluchovskio traktatuose [The Concept of the Purpose of Philosophy in the Tractates of Józef Gołuchowski]*, „Logos (Vilnius)” 106 (2021).
26. Vabalaitė R.M., *Formation of the romantic world outlook of the thinkers related to historical Lithuania and Vilnius University*, „Saert'ašoriso simpoziumi [Contemporary issues of literary criticism]” 11 (2017).
27. Vabalaitė R.M., *Idejų prasmė Juozapo Goluchovskio traktatuose [The meaning of Ideas in the Tractates of Józef Gołuchowski]*, „Logos (Vilnius)” 112 (2022).
28. Vabalaitė R.M., *Jan Śniadecki's Philosophical Interpretations of the Concepts Explaining Beauty and Art*, „Sententiae” 39 (2020) 1.
29. Vabalaitė R.M., *Mąstymo reikšmės interpretacija pirmajame Juozapo Goluchovskio traktate [Interpretation of the Significance of Thinking in the First Tractate by Józef Gołuchowski]*, „Logos (Vilnius)” 90 (2017).
30. Vabalaitė R.M., *Moralės filosofijos ypatybės Juozapo Goluchovskio „Konkursiniame traktate“ [The Aspects of Moral Philosophy in the „Competitive Tractate“ of Józef Gołuchowski]*, „Logos (Vilnius)” 73 (2012).
31. Vabalaitė R.M., *Pirmieji Juozapo Goluchovskio traktatai Vakarų filosofijos kontekste [The First Józef Gołuchowski's Tractates in the Context of Western Philosophy]*, „Logos (Vilnius)” 115 (2023).
32. Vabalaitė R.M., *Romantinės filosofijos bruožai Juozapo Vaitiekaus Goluchovskio konkursiniame traktate [w:] Apdviotos ir romantizmo kryžkelėse: filosofijos kryptys ir kontroversijos Lietuvoje XVIII a. pabaigoje – pirmoje XIX a. pusėje*, Wilno 2008.
33. Vabalaitė R.M., *The Reception of German Philosophy in the Tractate of Józef Gołuchowski*, „Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai [Social sciences studies: research papers]” 4 (2012) 1.
34. Walicki A. (red.), *Zarys dziejów filozofii polskiej 1815–1918*, Warszawa 1983.
35. Walicki A., *Filozofia polskiego romantyzmu*, Kraków 2009.
36. Wasylewski S., *Recenzja: Józef Bieliński: Józef Gołuchowski. (Pierwszy pobyt w Warszawie. Pierwsza profesura)*. „Biblioteka warszawska“, listopad 1905 (Tom IV. str. 281–305)., „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 5 (1906) 1/4.
37. Wąsik W., *Historia filozofii polskiej II*, Warszawa 1966.
38. Wodziński M., *Reforma i wykluczenie. Wizje reformy społeczności żydowskiej u schyłku polskiego oświecenia*, „Pamiętnik Literacki” t. Z (2010) 4.
39. Wójtowicz R., *Filozofia i naród. O istocie romantyzmu Józefa W. Gołuchowskiego*, „Galicja. Studia i materiały” 2 (2016).

Semper vivus. The philosophy of Joseph Goluchowski from the Vilnius period in the articles of the Lithuanian researcher Rūta Marija Vabalaitė

Keywords: Rūta Marija Vabalaitė, Józef Gołuchowski, philosophy at Vilnius University, romanticism, individual, society, idealism

The article is an attempt to internationalize research on the philosophy of Józef Gołuchowski by introducing a new discourse in reflections on this thinker. For many years, research has been conducted in Lithuania on the key figures and ideas of the Polish mind. Rūta Marija Vabalaitė, who has been writing about Gołuchowski since at least 2012, shows an interesting, comparative perspective in the analysis of his thought. This text reviews and analyzes two articles from her new series on the so-called early thought of the Vilnius professor. The controversial issues were sympathetic-

ly criticized so that they could become a pretext for a polemic on possible approaches to Garbaczyk's philosophy, including those regarding the continuity and systemic nature of his thought, the scale of his inspiration from Schelling, and the theoretical approaches within metaphysics that should be taken to honestly and sensibly talk about his social and political thought. It also shows, indirectly, new sources that change a lot in research on the understanding of Gołuchowski's philosophy as part of his fascination with Plato.

Nota o Autorach

Anton Adam – ks. prof. dr. hab., kapłan diecezji bańsko-bystrzyckiej (Słowacja). Stopnie naukowe uzyskał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Obecnie wykłada na Wydziale Teologii Uniwersytetu Komenskigo w Bratysławie oraz na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Trnavskiego także w Bratysławie. Od 2005 roku popularyzuje teologię katolicką w radiu „Lumen”. Jest autorem ponad dwustu artykułów naukowych, które zostały opublikowane na Słowacji, w Polsce, na Czechach, w Rosji i na Ukrainie. Należy do Polskiego Towarzystwa Mariologicznego, Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Europejskiego Towarzystwa Teologii Katolickiej, Rady Ekumenicznej Konferencji Episkopatu Słowackiego, Rady Naukowej „Rocznika Tomistycznego”, Rady Naukowej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Trnawie oraz Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.

Artur Andrzejuk – prof. dr. hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny „Rocznika Tomistycznego”. Autor szeregu publikacji z zakresu teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza.

Nr ORCID: 0000-0002-7926-4070

Izabella Andrzejuk – dr, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz członek redakcji „Rocznika Tomistycznego”. Jest autorką ponad osiemdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007), (wspólnie z Arturem Andrzejukiem) *Tomasz z Akwinu jako etyk* (Warszawa 2021) oraz *Od etyki Arystotelesa do filozofii moralnej Tomasza z Akwinu* (Warszawa 2021).

Nr ORCID: 0000-0002-4961-2580

Paweł Borkowski – dr, absolwent Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (licencjat, magisterium, doktorat). W życiu zawodowym pełnił różnorodne funkcje i zajmował różne stanowiska, m.in. nauczyciela, wykładowcy, tłumacza, publicysty. Obecnie tłumaczy dla wydawnictwa „eSPe”.

Agnieszka Gondek – dr nauk humanistycznych, filozof, absolwentka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Urzędnik państwowy w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Specjalizuje się w zakresie filozofii wychowania. Nauczycielka akademicka z kilkuletnim doświadczeniem w zakresie nauczania filozofii i etyki, w tym etyki zawodu i historii filozofii. Opublikowała książkę *Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej* (Warszawa 2022). Zainteresowania naukowe skupiają się wokół antropologii filozoficznej, etyki, metafizyki i filozofii wychowania.
Nr ORCID: 0000-0003-1308-6424

Natalia Herold – mgr, absolwentka administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) oraz kierunku „samorząd terytorialny i polityka regionalna” na Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest doktorantką filozofii Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.
Nr ORCID: 0000-0003-4761-9495

Marcin Karas – prof. dr hab., historyk filozofii - pracuje w Zakładzie Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii UJ. Prowadzi badania z historii idei i z filozofii średniowiecznej, jest autorem ponad 180 publikacji. Ostatnio zajmuje się głównie kosmologią wczesnonowożytną i filozofią dziejów. Opublikował m.in. książki: *Koncepcja czasu w pismach Williama Ockhama* (Kraków 2003), *Natura i struktura wszechświata w kosmologii św. Tomasza z Akwinu* (Kraków 2007), *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku* (Sandomierz 2008), *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X* (Kraków 2008), czy też *Historiozofia Teilharda de Chardin wobec tradycyjnej myśli chrześcijańskiej* (Kraków 2012), *Książki Tomistycznie odczytane* (Warszawa 2022) oraz liczne artykuły i przekłady.
Nr ORCID: 0000-0002-2288-9512

Paweł Lesiński – dr, adiunkt w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Autor szeregu artykułów naukowych oraz rozdziałów w monografiach. W swojej działalności badawczej skupia się na zagadnieniach prawa niemieckiego i niemieckiej myśli politycznej i prawnej. Szczególnym zainteresowaniem darzy koncepcje niemieckiego liberalizmu oraz państwa socjalnego. Członek Stowarzyszenia Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej – Sekcja Polska IVR oraz Polskiego Towarzystwa Historii Prawa. Członek Zarządu - Sekretarz Stowarzyszenia Stypendystów DAAD w Polsce. Współpracuje również z Wyższą Szkołą Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie.
Nr ORCID: 0000-0001-6522-3625

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Łowańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: *Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów* (2014); *Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów* (2014); i *Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów* (2015). Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.
Nr ORCID: 0000-0002-6635-5934

Małgorzata Łuszczynska – dr hab., prof. ucz. UMCS, pracownik w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Jest autorem licznych publikacji naukowych z zakresu filozofii prawa oraz historii doktryn polityczno-prawnych. Jej zainteresowania naukowe oscylują wokół problematyki społecznej nauki Kościoła katolickiego, tomizmu, myśli politycznej i prawnej średniowiecza, normatywizmu i jego krytyki, rozwoju filozofii prawa w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce. Członek Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Myśli Politycznej. Redaktor czasopisma „Annales UMCS sekcja G (lus)”.
Numer ORCID: 0000-0002-4387-8820

Konstanty Milancej – student filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.

Maciej Nowak – inż. lic., obecnie kontynuuje studia magisterskie na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, absolwent studiów inżynierskich kierunku Elektrotechnika na Politechnice Warszawskiej, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest zainteresowany logiką i historią filozofii.

Tomasz Pawlikowski – dr hab., pracownik naukowy w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Opublikował kilkadziesiąt tekstów naukowych w formie artykułów, recenzji lub monografii, głównie z zakresu filozofii, z których największe znaczenie ma książka *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu* (2013). Jest ponadto autorem 127 haseł w *Powszechnej Encyklopedii Filozofii* i 32 w *Encyklopedii Filozofii Polskiej*. Podejmuje także tematy związane z historią księgozbiorów.
Numer ORCID: 0000-0003-0618-611X

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego „Rocznika Tomistycznego”, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się średniowieczną filozofią praktyczną, historią filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografią łacińską oraz filozofią współczesną. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa 2013), *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI wieku* (Warszawa 2016) oraz *Tomasz z Akwinu o przyjemności* (Warszawa 2021). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofij”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Numer ORCID: 0000-0002-6993-2178

Jan Pociąg – mgr inż., magister teologii. Przygotował rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze.

Jest członkiem Sodalicji Świętej Jadwigi Królowej.
Numer ORCID: 0000-0001-5698-6401

Peter A. Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA), a także aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpania).

Karolina Sienkiewicz – magister pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, absolwentka i wykładowca Akademii Białskiej im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Jej zainteresowania naukowe oscylują wokół pedagogiki przedszkolnej, komunikacji społecznej i pedeutologii nauczyciela.
Numer ORCID: 0009-0004-7424-8989

Tomasz Łukasz Stanowski – magister filozofii, doktorant na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Przygotował rozprawę doktorską o Józefie Gołuchowskim pod kierunkiem prof. dr hab. Marcina Karasa.
Numer ORCID: 0000-0002-7462-9667

Antoni B. Stępień – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań filozoficznych są trzy dyscypliny: teoria poznania, metafizyka i estetyka. W teorii poznania podejmował fenomenologiczną analizę deskrypcyjną, dyskusję ze sceptycyzmem oraz obronę możliwości wiedzy koniecznej dotyczącej świata. Jego teorię poznania należałoby określić mianem fundacjonalistycznej, maksymalistycznej i realistycznej. W metafizyce argumentuje za pochodnością świata od bytu absolutnego, osobowego, nieskończonego, wszechwiedzącego, wszechmocnego i nieskończenie dobrego; za odrębnością substancjalną człowieka w stosunku do innych bytów, w tym za niematerialnością najważniejszych działań umysłu ludzkiego oraz za istnieniem wolnej woli. Tezy te skłaniają go do uznania, że sens życia ludzkiego wykracza poza istnienie w świecie materialnym w takiej formie, w jakiej go teraz znamy. W stosunku do swego stanowiska filozoficznego używa określenia: „tomizm egzystencjalny w niektórych sprawach fenomenologizujący”. W estetyce podlega wpływowi fenomenologii w wydaniu Ingardena, a szczególnie aksjologii fenomenologicznej. Jest autorem takich prac jak: *Wstęp do filozofii* (5 wydań); *Wprowadzenie do metafizyki*

(Kraków 1964); *O metodzie teorii poznania* (Lublin 1966); *Elementy filozofii* (Lublin 1980); *Propedeutyka estetyki* (2 wydania); *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczna* (Lublin 2005); *Studia i szkice filozoficzne* (3 tomy, Lublin 1999 – 2015).

Marian Szymonik – ks., dr hab. nauk humanistycznych w zakresie filozofii. Wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie; „profesor stały” i wykładowca w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Nr ORCID: 0000-0002-0796-8001

Michał Zembrzusi – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pełni funkcję Zastępcy Przewodniczącego Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest dyrektorem serii wydawniczej „Biblioteka Rocznika Tomistycznego”. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W 2019 roku opublikował monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasa z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*. Jest autorem przekładów: Tomasz z Akwinu, *Komentarz „O pamięci i przypominaniu”* (Warszawa 2012), Tomasz z Akwinu, *Komentarz do De hebdomadibus Boecjusza* (Warszawa 2021) oraz Tomasz z Akwinu, *Kwestia o substancjach duchowych* (Warszawa 2023). Nr ORCID: 0000-0003-4647-479X

Michał Ziółkowski MI – dr, członek Zakonu Posługujących Chorym (*Ministri Infirmorum*), członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Autor książki *Pokonać śmierć czy zmienić człowieka. Ideologia współczesnego transhumanizmu wobec heterodoksji Mikołaja Fiodorowa* (Warszawa 2020), *Biblijny ślad pięty. Na tropach antychrysta* (Warszawa 2022). Publikuje w kwartalniku „Fides et Ratio”, serii „Universum Ethicae Christianae” oraz „Roczniku Tomistycznym”. Zainteresowania naukowe skupia wokół: filozoficzno-teologicznej analizy transhumanizmu oraz związanych z tym nurtem problemów bioetycznych i etyce sztucznej inteligencji; ewolucji idei antychrysta w tekstach biblijnych; filozofii tomizmu konsekwentnego; koncepcji myślicieli rosyjskiego renesansu filozoficzno-religijnego. Nr ORCID: 0000-0001-5369-071X